

АПЪСУА БЫЗШӘА АТЕСТ

Шәхшыф азыштыны атекст шәаҗхья:

Агәнаҗа (Аҗсуаа рхәамтақәа)

Аҗааимбар Анцәа диазтааит, – Агәнаҗа захтарыда? – хәа.

– Ахахә җәҗәоуп, алазара амоуп, ахахә иахтап, – ихәеит Анцәа.

Ахахә иартеит. Аха ахахәқәа ирзымчхакәа иҗыҗены ацара иалагеит, абахәқәа, ацакьяқәа хәаш-хәашо рҗаархеит. Ишны айкәжәара иалагеит ахахәқәа!..

– Ахахә иазымчхәит, – ихәеит Аҗааимбар.

– Ахахә иамхны, амшын аца идәықәахтап, – ихәеит Анцәа.

Иазымчхәауа ианырба, ахахә иамырхын, амшын ацахь идәықәыртцеит агәнаҗа. Аха амшын дузза шын, ахытра иалагеит!..

– Амшын иазымчхәит, – ихәеит Аҗааимбар.

Арт тәаны ихәыцит, ихәыцит, ихәыцит, уашьта изырттарыда агәырҗа? Ахахә иазымчхәит, амшын иазымчхәит...

– Иҗоу удыруоу? Абри агәнаҗа ауаҗы иахтап, ауаҗы ицәа итазоит акәымзар, уаҗа даеакы иазычхәауам, – ихәеит Анцәа.

Амшын иаатырган, ауаҗы иртеит. Ауаҗы ичхәит агәырҗа.

Ауаҗы иакара зылшо, ауаҗы иакара злазо адунеи аҗы даеакы ыҗамзаап.

1. **Азцаара атак ашэт:**

Абри ажэабжь зхэамтада?

- а) аҕсуаа
- б) аурысцэа
- в) атыркэцэа

2. **Азцаара атак ашэт:**

Аҕааимбари Анцэеи иеимаркэоз?

- а) зегь реиха ишэаргэындоу
- б) зегь реиха алазара змоу
- в) абзиабара

3. **Азцаара атак ашэт:**

Зегь реиха ачхара змоу, зегь реиха злазо дарбану?

- а) ауафы
- б) алым
- в) ахахэ

4. **Азцаара атак ашэт:**

Амшын иаатганы агэнаха зыртада?

- а) ахахэ
- б) амшын
- в) ауаф

Шәыхшығ азыштыны атеқст шәағһа:

Шота Руставели, «Абжьас-цәа зшәу»

(апоема еитахәа аҕынтә)

Тинатин хәынтқарс лықатцара

Ах Ростеван Арабтәыла зегһы ирылеихәеит Тинатин хәынтқарс лықатцара ақәныхәара. Тинатин хәынтқарс лықатцара цәғһала деигәырбһон ах иаазамта ар рҕыза Автандил ҕшза. Уи Тинатин бзиа дибон, дгәамцуан ирлас-ырласны лбарта ахһимамыз, уажәшьта ар рхада иахасабла, лассы-лассы иқәшәон уи лбара, лҕылара.

Ах Ростеван Тинатин асасаиртағһы дааиган, агәыргһын инапала илхеитцеит, хәынтқар матәала диҕычан, аскипетр налиркит. Ахи ари Тинатин илеихырхәеит.

Ауаа дуқәа Тинатин илыдырныхәалон. Арабтәыла акәакьқәа зегһы рҕынтә иаауан ауаа, уи дырбарцы.

Тинатин лакәзар, дтәыуан, избанзар Арабтәыла ахәынтқарс ақалара лара илықәнагоит хәа илыҕһазомызт.

Ах Ростеван ус леихәеит:

– Бымтәыуан, схәатәы хатца. Уажәы бара боуп Арабтәыла ах. Кәышрала анапхгара ат. Бгәы кәымшәышәыз, бразыз, былыҕһа еикараны ирыт зегһы – абеиагһы ағаргһы. Ах игәытбаара дарҕшзоит. Згәы разу, згәы тбаау зегһы иххәыцуеит.

Ибхабмырштын: «Ирыбтауа бара ибтәуп, ирыбымто – цәызуп».

5. Азцаара атак ашәт:

Абри ажәабжь зызкәи?

- а) Тинатин хәынтқарс лықатцара
- б) Тинатин лхатцацара
- в) Тинатин лирамш

6. Азцаара атак ашәт:

Тинатин хәынтқарс лықатцара Автандил дышпъазныкәеи?

- а) цәгъала деигәырбъеит
- б) игәы иалсит
- в) иара изы зегъ дара ракәын

7. Азцаара атак ашәт:

Ах Ростеван Тинатин илхеитцеи?

- а) акасы
- б) ахылпъа
- в) агәырбъын

8. Азцаара атак ашәт:

Ах Ростеван ипъха Тинатин ибхабмырштын хәа, илыбжьеигазеи?

- а) азәы ак ибъымтан
- б) ирыбтауа бара ибтәуп
- в) азәы игәра бымган

Шөыхшыџ азышьтны атекст шөаџхьа:

Ароман «Ацынтөарах» акынтө ацыџтөаха.

...Сара инасышьтахань ааигөа, хара, иахьабалак акөкөахөа еибашьрак алагазшөа абџьаркөа ааилартцеит. Сара сеипџш егьыртгы, игөыткьагаха ашьхакөа ирөаџуан Бзоу еипџш зыџсы зхытцаз аөкөа рыкьыркьыр быжькөа. Икалап раџхьаза абра акөзаргы агөымбылра сахьазрыжөыз. Снапала анышөа иастөит сөы, ахангы хахөык насыргылеит.

Ацхатөры зхыз арөаш снырит, уи цон ишцац, хьаада-баада, ишөахџсараха. Убаскак итынчын аџсабара, адунеи аөы гөакрак џьара икоуп узхөарымызт. Ахөы саныөхашла, иаразнак слымха иаатаөит ахөухөа атөыуабжьы. Хөсеи хацөеи ахабла зегь еизаны дасу рыџсыжыртакөа ирыкөлахьан.

Иаарыџөбөаны сөынасхеит. Снеизар, саб дзышза иани иаби рхатгөынкөа раџхьа дшьамхнышланы, игөы дтасуа атөыуара даөын, сашьагы ихөра ашьамхнышлара илнаршомыз, ус дгылан, игөы дтасуа. Сани сахөшыцөеи, дышхөчыз иџсыз сашьейтџбы ихатгөын хөычы агөы икөиааз акьцө-мыцөкөа ыкөкөшөаауа, рыхцөы џыртланы еибаркьызкьызуан. Атаацөа рөы сара ахахө гөы змоу хөа сыџхьазан, шамахамзар, саныхөычызгы сылаџырз уаөы имбацызт, аха ара исзымычхаит, саргы снарыдгылеит, сгөы стасуа.

Абас лыџырзышала ргөы рданы, дасу рыөныкакөа рышка ихынхөит, ирызго рыматөа аашьтыхны, агаөахь идөыкөларц. Зегьы иаадыруөит, абыржөы хөагылар, наунагза хахьымаара хашдөыкөло. Ушьтахька уаха хынхөышьа анумам, уаџхьака умөа узкөыло цкьа ианузымдыруа, о, злыџха хөура, дышџарыцхахо ауаөы мыжда!

9. Азцаара атак ашэт:

Изфымтада ароман «Ацынтэарах»?

- а) Б. Шьынқэба
- б) Д. Гэлиа
- в) И. Тарба

10. Азцаара атак ашэт:

Аублаа жэлэр ртоурых акынтэ иарбан аамтоу дзыхцэажэо автор?

- а) атынчра
- б) амхацьырра
- в) аиаaira

11. Атекст акынтэ игэылжэаа:

Ароман афырхата иҕеиҕш дышҕазхэыцуа?

Шәхшә азыштыны атекст шәаңхә:

Аңсуа шәкәыәәра атоурых акнытә

XIX ашәышықәса аәбатәи азбжа инаркны аңсуаа ркультура есаaira ашьтытра иалагеит. Ишьақәгылеит аңсышәала ашәкәыәәра, иаадыртуа иалагеит аңсуа школкәа.

1862 шықәсазы аурыс генерал, ацарауаә П. Услар итижыит аңсуа бызшәа иазкны ацараатә усумта. Иара убри ашықәсан аурыс алфавит шыатас иатаны еикәиршәеит раңхәазатәи аңсуа нбан.

Абри алфавит рхы иархәаны, 1865 шықәсазы Қарт итрыжыит аңсышәала иөыз «Аңсуа нбан» хәа хьзыс измаз ашәкәы.

Д. Гәлиеи ақыртуа рцафы К. Мацавариани еицхырааны 1892 шықәсазы итрыжыит П.К. Услар еикәиршәахьаз алфавит рәеины, аңсуа нбан шәкәы.

1909 шықәсазы арцафы, ауаажәларратә усзуфы А. М. Чочуа Гәлиеи Мацавариани рынбан шәкәы шыатас иатаны итижыит анбан шәкәы ғыц. А. М. Чочуа ишәкәы «Аңсуа нбан» хартәааны, ирәеины еитәтижыит 1914 шықәсазы.

Ари ашәкәы акыр абиңарақәа аазахьейт. 2002 шықәсанза аңсуаа рхәычқәа ацара аларцон.

12. Азтаара атак ашәт:

Аҗсны аҗсуа школкаа раартра ианбалага?

- а) XX ашәышықәсазы
- б) XIX ашәышықәса аҗбатәи азбжа инаркны
- в) XVIII ашәышықәса антәамтазы

13. Азтаара атак ашәт:

1892 шықәсазы аҗсуа нбан ашәкәы тзыжьда?

- а) Ш. Инал-ипҗа
- б) Б. Шьынқәбеи аҗсуа ртаҕы Л. Чкадуеи
- в) Д. Гәлиеи ақыртуа ртаҕы К. Маҷавариани

14. Азтаара атак ашәт:

Абри ажәабжь зызкуи?

- а) аказара иазкуп
- б) аспорт иазкуп
- в) аҗсуа шәкәыҕора атоурых иазкуп

Шәхшә азыштыны атекст шәаңхә:

Раңхәзатәи аңсуа драматург Самсон Чанба ибиография

Самсон Кәагә-иңа Чанба диит 1886 шыкәса, рашәарамза 18 рзы, Очамчыра араион Аҗара ақытан, анхағы иҗаацәарағы.

Самсон даныхәычыз инаркны, игәыртқәыл бзиан, чыдала дрызқәлымхан ажәлар рашәақәа, ражәабжықәа, рлакәқәа.

1893 шыкәсазы Самсон Чанба дҗалеит Драндатәи ауахәаматә школ. Уи ашьтахь иагы ауадафракәа ибазаргы, Самсон иаб илшеит ичкәын Акәатәи Ашьхаруаа рышкол иҗацара.

Кәҗиарала Ашьхаруаа рышкол даналга, Самсон Чанба дрышьтуеит Кәтешьтәи ақытанхамҗатә школ ахь.

Самсон Чанба аус иуан рҗағыс Кәтол ақытағы. Арҗағы изанаат ала аршахатга ахьимамыз азы, ихы дақәитыртәит.

Убри ашьтахь Самсон Чанба далгеит Кәтешьтәи арҗафратә семинариа. Самсон Чанба аус иуан еиуеиңшым атакңхықәра змаз аусхәартакәа рғы: Аңсны аҗара аус азы Жәлар р-Коммиссориат ағы, Аңсны Ацентртә Нағзаратә Комитетағы, Аңсны ашәкәыҗаца Реидгылағы. Иара убас акраамҗа агазет «Аңсны Каңшь» редакторс даман. 1937 шыкәсазы жәлар раҗацаа еиҗаркәакәаз аускәа ирыхкәаны дҗахеит.

1919 шыкәсазы агазет «Аңсны» ианитцеит Самсон Чанба ипоема «Ашьха тыңха», идрама «Амҳаңбыр».

1923 шыкәсазы иҗытит ипиеса «Аңсны Ханым».

Иажәабжықәа иаарылукаартә икоуп «Агәак ашәа», «Ы, аллах, аллах!», «Сабду ихәышҗаара ахахә». Ипрозатә җымҗакәа ирейбууп хәа иңхәзәоуп аповест «Сеидык».

Самсон Чанба раңхәа иргыланы дыдраматургуп, илагала дууп апрозағы. Ирацәам, аха имоуп акрызҗазкуа апоезиатә ңҗамҗакәагы.

Самсон Чанба ихыз ахуп Аңсуа ахәынҗарратә драматә театр.

15. Азтаара атак ашәт:

Дызустада Самсон Чанба?

- а) еицырдыруа шәахәафуп
- б) аҕсуа спортсменуп
- в) аҕсуа драматургуп

16. Азтаара атак ашәт:

Данбаии, насгы дабаии С. Чанба?

- а) 1886 ш. Аҕара ақытан
- б) 1874 ш. Уарча ақытан
- в) 1902 ш. Кәтол ақытан

17. Азтаара атак ашәт:

Иахьзыуи С. Чанба ипеса 1923 шыхәсазы итыцыз?

- а) «Аҕсны Ханым»
- б) «Сеидык»
- в) «Агәак ашәа»

Шәхшыҗ азыштыны ажәинраала шәаҗхья:

Дырмит иажәа – хәшәуп, имцоуп

Уи гәыбзыҗуп, иҗацоуп

Зыхьиуп – изқәым табара,

Жәаныуп – хәаазмам җара.

Аиаша шәасхәоит, илахьинцоуп

Дырмит иажәа – уи җхьарцоуп

Шьала – дала иара рҗхоит

Ажәлар дузза иргәацаҗхоуп.

Владимир Ахьба

18. Азтаара атак кашәта:

Апоег дзыхцәажәоу Дырмит дызустада?

- а) Дырмит Гәлиа
- б) Дмитри Кипиани
- в) Дмитри Ажьиба

19. Азтаара атак кашәта:

Автор ишыихәоегъш, изеигъшрозеи Дырмит иажәа?

- а) ахәычыпъшқа ибжьи
- б) агъхарца бжьи
- в) ачангәр бж

20. Иаанагозеи ишәыто афразеологизм?

Абз абаџ амазам.

- а) иабалак ахәара, ирацәаны ацәажәара
- б) абз ачимазара
- в) абызшәа ҕыц ацара

21. Иашьашэалоу ахызцынхэра иалышэх:

- Дгэырѳоит
- а) шэара
 - б) иара
 - в) уара

22. Иашоу атак иалышэх:

- Иара
- а) сцэажэоит
 - б) уцэажэоит
 - в) дцэажэоит

23. Иашоу атак иалышэх:

- Ахаскьин
- а) иацоуп
 - б) икапъшьуп
 - в) ишкэакэоуп

24. Иашоу атак иалышэх:

- Ацыс
- а) ипъыруеит
 - б) иныкэоит
 - в) изсоит

25. Ишэытоу ахэоу акны иалышэх ацынгала:

Сашья сынтэа ауниверситет дталейт.

26. Иалышэх амасдар:

Малатэара уаф дабжьнахует.

27. Иалышэх амасдар:

Амала ныкэара уаф даркьалоит.

28. Иаанагои акатарба апынгыла -ТЦА?

- а) иаанагоит ацака, иахнарбоит акы ацака икало
- б) иаанагоит авара, акы аварафы икало
- в) иахнарбоит иахыкалоу атыпъ

29. Иарбан аамто иахнарбоу акатарба антэамтафы -Н?

- а) уажэтэи
- б) ииасхьоу
- в) икалаша

30. Ақатарба иашоу аформағы ишәыргыл:

Иван Тарба ифымтақәа рағхьазатәи реизга (ағытра) 1949 шықәсазы.

31. Ахыцқәа аартны. уажәтәи аамтағ ишәыргыл ақатарба:

Маҕамеи ашәкәы (ағхьара)

32. Абри ахәоу ағы иарбан аамтои ақатарба ианарцшуа?

Ҳара уацәы амшынахь ҳцоит.

- а) уажәтәи
- б) икалаша
- в) ииасхьоу

33. Азцаара атак ашәт:

Абарт ақатарбақәа ркынтә руа иарбан мапкратә аформа змоу?

- а) избоит
- б) ирхәазом
- в) иныкоит

34. Ишэытоу ахэоу а́кынтэ иалышэх азыххэа:

Аты уахынла ишэарыцо ҕсаатэуп.

- а) аты
- б) ишэарыцо
- в) ҕсаатэуп

35. Ишэытоу ахэоу а́кынтэиалышэх азхэа:

Сара амшынахь сцоит.

- а) сцоит
- б) сара
- в) амшынахь

36. Ахэоу иагу ажэа иакэшэырша:

Ацара лашароуп ацарамдара

- а) гэырҕьароуп
- б) лашьцароуп
- в) мшыуп

37. Абарт ахәоуқа ркынтә иишаны ишыақәгылоу ахәоу иалшәх:

- а) Рацәаны ирымоуп жәлар Аҕсны аныхәамшқәа.
- б) Аҕсны жәлар ирымоуп аныхәамшқәа рацәаны.

38. Абарт ахәоуқәа ркынтә иишаны ишыақәгылоу ахәоу иалышәх:

- а) Ацгәи аласбеи акәац еимакны еибафеит.
- б) Акәац еибафеит аласбеи ацгәи еимакны.

39. Ахәоу иагәы ажәа иакәшәырша:

Естат аҕсызкра

- а) дтәоуп
- б) ибоит
- в) дцоит

40. Иарбоу ажәа ииҕынгыларатә ажәа азышәыҕшаа:

Агылара -

Атаккәа рдакыа

1. а
2. б
3. а
4. в
5. а
6. а
7. в
8. б
9. а
10. б
11. „Ушьтахька уаха хынхәышыа анумам, уҭхьака умға узқәлоу цкыа ианыузымдыруа, о, зылҭха хаура, дышҭарыцхахо ауафы мыжда!“
12. б
13. в
14. в
15. в
16. а
17. а
18. а
19. б
20. а
21. б
22. в
23. а
24. а
25. сынтәа
26. тәара
27. ныкәара
28. а
29. б
30. итыцит
31. даҭхьоит
32. б
33. б
34. а
35. а
36. б
37. б
38. а
39. в
40. атәара